

Дві ювілейні дати з військової історії Острога

Ведучий рубрики Микола МАНЬКО,
директор Державного історико-культурного
заповідника м. Острога

Триколон під копитами коня нашого земляка

Сторіччя тому – 31 серпня 1919 р. – об'єднані українські збройні сили наддніпрянців і галичан переможно вступили у Київ, залишений більшовиками. Однак узяти під свій контроль мости через Дніпро українські військовики не змогли, і зі сторони Даринця на правий берег вільно перейшли російські білогвардійці-денікінці, тобто в місті настало двовладдя. Командування Української Галицької Армії складалося до мирного співіснування з білими росіянами, оскільки вбачало свого головного противника в Польщі, час вільно перед цим поїсно Галичину. Та й денікінські зверхники прокламували, що в галичанах, які ніколи не були підданими Російській імперії, своїх ворогів не вбачають. Натомість російські шовіністи не приховували свого ворожого ставлення до українських воїнів-наддніпрянців, яких уважали зрадниками і бунтівниками.

Становище загострилося, коли один із денікінців вивісив на балконі Київської міської думи російський триколон. Український козак зрівав цей прапор і кинув під копита коня полковника Володимира Сальського – командувача Запорозької групи Армії УНР.

Цей епізод фігурує в багатьох військових мемуарах і белетристиці про бурхливий 1919 рік. Він став прологом до війни УНР із білогвардійцями, яка невдовзі була офіційно оголошена. Саме Володимир Сальський у вересні 1919 року очолив Дієву армію Республіки, а в листопаді того ж року – уже в генеральному званні – став військовим міністром УНР. Військовим міністерством він керував і у вигнанні, багато зробивши для збереження кадрів українського генералітету й офіцераства в умовах еміграції, інонь військову підготовку, розвитку вітчизняної військової теорії, збереження військово-історичної спадщини доби Української революції.

Нагадаємо читачам, що Володимир Сальський народився 4 липня 1885 року в Острозі, у родині дворян Острозької губернії. Склавши іспити за 6 класів Острозької чоловічої гімназії, він 1906 року закінчив військово-училище у Вільно (Вільносі) і якийсь час служив у рідному місті молодшим офіцером 126-го Рильського піхотного полку, звідки перевівся у 132-й Бендерський піхотний полк у Києві. 1912 р. закінчив Миколаївську академію Генерального штабу, отримавши за успішну службу медаль. Напередодні Першої світової війни, а потім і на її фронтах служив на штабних ад'ютантських посадах, а фактично організовував військову розвідувальну діяльність – і досить успішно, про що свідчили його нагороди – Георгієвська зброя, орден Російської імперії до Володимира IV ступеня включно, звання підполковника, а також французький орден Почесного Легіону. 1917 р. Володимир Сальський приєднався до військового будівництва молодой Української Народної Республіки.

Подвиг польських уланів з Острозького гарнізону

Всімдесять років тому – 1 вересня 1939 року – розпочалася найжорстокіша й найкрово-

протитніша в історії людства війна. Нацистська Німеччина напала на Польщу, до складу якої на той час належала частина українських земель, зокрема й Західна Волинь з Острогом. Для сотень і тисяч наших земляків – українців, поляків, євреїв, чехів – безпосередня бойова участь у Другій світовій війні розпочалася в перші її дні й навіть години.

На світанку 1 вересня в бої з нацистами вступили кавалеристи 19 полку уланів Волинських – військової частини з постійною дислокацією в гарнізоні Острога. Цей полк входив до складу Волинської бригади кавалерії Військо Польського. На 1 вересня 1939 року командиром частини був підполковник Юзеф Пентковський, його заступником – підполковник Владислав Котарський, кватермстером – майор Ян Пельчар, польовим ад'ютантом – ротмістр Річард Кавка. Стройові ескадрони очолювали ротмістри Антоній Єжиба і Єжи Вишневецький та поручники Станіслав Турецький і Войцех Гумнішевський, господарський ескадрон – ротмістр Єжи Новаковський, протитанковий взвод – поручник Зигмунт Масвський.

Битва відбувалася поблизу села Мокра сучасного Сілезького воєводства, за 23 км від міста Ченстохова. Волинська бригада кавалерії під командуванням бригадного генерала Юліана Філіповича, підпорядкована армії «Лодзь», протистояла танковій дивізії вермахту на чолі з генерал-майором Георгом Рейнхардтом. Цілоком несподівано для гітлерівців у вечірніх сутінках спішені польські кавалеристи зайняли і зміцнили оборонні позиції на лівій стороні, тож о 10 годині ранку німецькі танкісти зазнали значних утрат, зустрівшись у бою зі замаскованою і досконало пристроєною польською артилерією. Водночас кавалеристи з Острога, які окопалися в лісах, відбили наступ німецької піхоти.

Близько полудня німецькі танкісти поновили наступ, завдавши значних утрат полку уланів Надвесьлянських із гарнізону міста Рівне, змусивши до відступу. Їх знову зупинила польська артилерія і вогонь із бронепотяга, приданого кавалеристам. У німецьких підрозділах розпочалася паніка. Її посилювала контратака одного з дивізіонів 19 полку уланів Волинських з Острога проти німецької мотопіхоти, що спробувала обійти польські позиції. Третій німецький наступ о 15:00 завдав великих втрат артилерії поляків, але їх підрозділи не тільки не здали позицій, але й силами кількох десятків танкеток і бронетранспортерів змусили гітлерівців до чергового відступу.

Не мала успіху й четверта німецька танкова атака о 17:00. Польські кавалеристи продовжували утримувати в своїх руках заляпану пригородному лівою. І лише в темряві вони відступили вглиб своєї території у зв'язку з успіхами ворога на інших ділянках фронту.

Польські втрати становили близько 530 убитих, поранених і зниклих безвісти солдатів, 300 коней, 9 польових і протитанкових гармат. Вермахт втратив під Мокрою 62 танки і пісотні броньованих автомашин, до 300 вбитих і поранених вояків.

Кавалеристи Волинської бригади в битві під Мокрою з успіхом виконали головне політичне завдання – переконаті західних союзників, що напад Третього Рейху на Польщу матиме наслідком справжню війну, а не швидко капітуляцію Речі Посполитої. Також часом було вигранний час для проведення в перші дні вересня мобілізації Війська Польського.